

De grote gele kwikstaart als broedvogel in Noord-Brabant in 2013

Janmartin Rahder en Simon Teerink

Inleiding

Tot aan de eeuwwisseling broedde de grote gele kwikstaart zeer sporadisch in Noord-Brabant. Vanaf 2000 nam het aantal plotseling toe. Sinds 2006 volgt de stichting Vogels in Brabant de soort op de voet. Een groot aantal mensen gaat in het voorjaar op pad om territoria van de grote gele kwik op te sporen. Dit artikel beschrijft de resultaten van 2013.

Winter en voorjaar van 2013

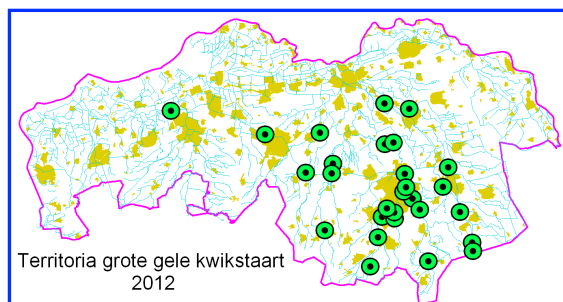
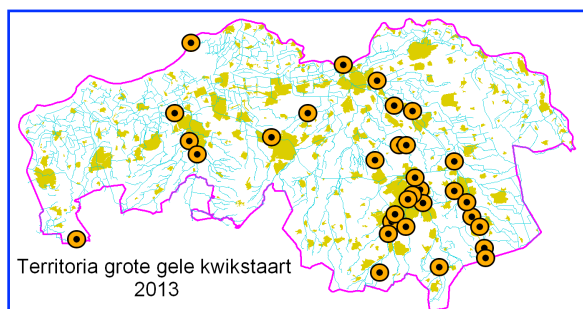
De winter was vrij koud en sneeuwrijk. Januari gaf een vorstperiode met 12 ijsdagen en een sneeuwdek. Daarmee is 2013 de vijfde koude winter op rij voor de grote gelen. Ook maart en begin april waren koud. De rest van april verliep normaal; mei gaf koel en nat weer. Ook de broedende vogels kregen dus te maken met ongunstige weersomstandigheden.

Man grote gele, winter 2013 RWZI Dinther (foto: birdimage.nl)

Resultaten

In 2013 zijn 32 territoria gevonden. Dat zijn er 4 meer dan in 2012 (+14%). Drie territoria op nieuwe locaties zijn toe te schrijven aan telinspanningen voor de landelijke atlas, dus feitelijk slechts één territorium meer. Toch is dit is verheugend, want ondanks de vorstperiode heeft de populatie in N-Brabant zich weten te handhaven.

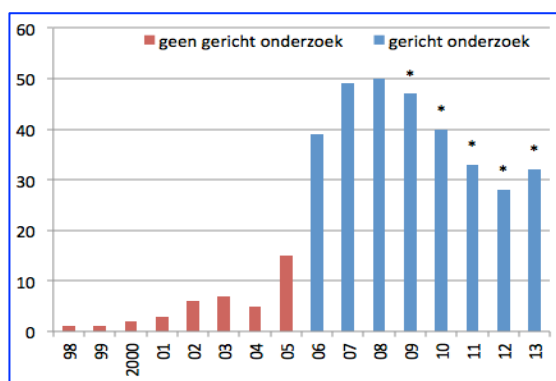

De kaartjes tonen de gevonden territoria van grote gele kwikstaarten in 2013 en 2012.

Waarnemingen die voldoen aan sovon-criteria tellen hierbij mee; het gaat dus niet alleen om broedgevallen. Broedende vogels zijn met zekerheid vastgesteld op 12 en mogelijk op 15 locaties. Hoeveel hiervan succesvol zijn geweest is niet bekend. Tenminste één paar heeft twee broedsels grootgebracht.

Populatieontwikkeling

De grafiek toont het aantal gevonden territoria in Noord-Brabant. De jaren met voorafgaand een winter met een felle langere vorstperiode zijn met een * gemarkeerd.

Na de stormachtige toename vanaf 2000 van deze soort in Noord-Brabant volgde een afname na het topjaar 2008. Dit lijkt samen te hangen met de felle vorstperiodes in de jaren 2009-2012. Opvallend is dat in 2013 de grote gelen, ondanks de felle vorstperiode in de winter, nauwelijks geraakt lijken te zijn. De 'vrije val' van de voorgaande vijf jaar lijkt daarmee gestuit.

Verspreiding naar regio

De verspreiding laat een verschuiving zien van het kerngebied de Kempen naar het noordwesten van Brabant. De Kempen telden

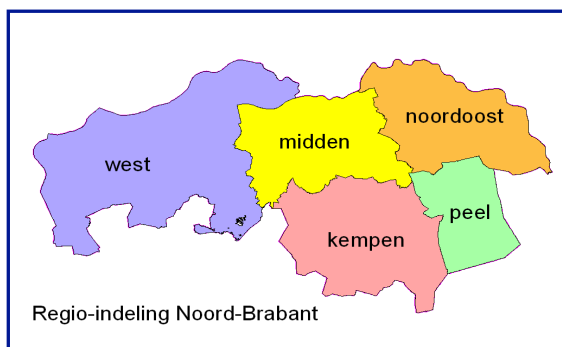
in 2012 nog 16 territoria (57% van de Brabantse populatie), tegen 12 in 2013 (38%). Dit is zelfs een halvering in vergelijking met 2010.

De regio's Midden en West telden in 2012 tezamen nog 7 paar (22%), tegen 12 in 2013, net zoveel als in de Kempen. En de stad 's-Hertogenbosch kende voor het eerst sinds 1879 weer een broedgeval!¹

Een noord-westwaartse uitbreiding van de grote gele kwikstaart valt te verwachten gezien de ontwikkelingen sinds 2000, maar waarom de Kempen leegloopt valt niet goed te verklaren. In het noordoosten van de provincie blijven de grote gelen dungezaaid.

GGK-territoria naar regio:

regio	2010	2011	2012	2013
west	2	1	1	5
midden	4	6	5	7
noordoost	1	2	1	1
peel	9	9	5	7
kempen	24	15	16	12
 totaal 	 40 	 33 	 28 	 32

Beekkwikken

Dit jaar waren slechts 4 van de 14 Brabantse watermolens bezet, net als het jaar ervoor. Dit is opmerkelijk, omdat watermolens een klassieke broedplek voor de grote gelen heten te zijn. Van 2006 tot 2009 waren jaarlijks 8 tot 10 watermolens bezet, alle in de Kempen. In 2010 waren dit opeens nog 3 molens. Een verklaring waarom de molens plotseling uit de gratie zijn geraakt is ons niet bekend. Deze daling is voor een deel verantwoordelijk voor de teruggang van de Kempen als kerngebied voor de Brabantse grote gelen.

De watermolens worden redelijk goed gevolgd, maar vanaf dit jaar willen we de monitoring van de molens meer structureel gaan aanpakken. Hiervoor zoeken we vaste watermolen-waarnemers! Zie verderop.

Kanaalkwikken

Sluiscomplexen zijn goed in trek bij de grote gelen, 8 paar vond hier onderdak; zes ervan zitten langs de Zuid-Willemsvaart.

Rioolkwikken

Ook de rioolwaterzuiveringen (rwzi's) zijn in trek. Het water ruist er gezellig, er is altijd wel een nestplekje te vinden en het is goed foerageren op de strakke gazons en aan de randen van de bezinkbassins. Dit fenomeen beperkt zich niet tot onze provincie: gerichte bezoeken aan de provincie Utrecht leverden twee nieuwe broedgevallen op, beide bij een rwzi!

In Brabant liep in 2013 het aantal terug van 8 naar 5. Hier is waarschijnlijk sprake van een waarnemerseffect: enkele rioolzuiveringen bleken achteraf niet of nauwelijks bezocht. Om die reden willen we in 2014 óók de rwzi's opnemen in het monitoring-programma. Hiervoor zoeken we waarnemers die in het voorjaar enkele keren een rwzi willen bezoeken!

Ontwikkelingen in landelijk perspectief

Ook landelijk is er de laatste jaren sprake van een afname van het aantal grote gelen. De daling tussen 2008 en 2011 leidde tot een halvering van de landelijke populatie. In 2012 daalde het aantal in N-Brabant en Limburg verder, maar in Twente bleef de broedpopulatie stabiel en liet de Achterhoek voor het tweede jaar op rij zelfs een lichte stijging zien. Opvallend is nu dat Noord-Brabant in 2013 een lichte stijging liet zien, terwijl in Twente de aantallen afnamen van 39 naar 32, en de ZO-Achterhoek een dreun te verwerken kreeg met een afname van 51 naar 28! (voorlopige cijfers^{1,2}). De resultaten van 2013 uit Limburg zijn niet voorhanden. Deze grote regionale verschillen van de laatste drie jaren zijn (nog) niet verklaard.

Nestkasten

Sinds 2008 zijn in Noord-Brabant ruim 100 nestkasten voor grote gelen geplaatst. De resultaten blijven mager, nog geen 5% van de kasten is bezet. Een mogelijke oorzaak is het ontbreken van een zitplaats bij een kast, waarvandaan vogels een laatste omgevingscheck kunnen doen alvorens de kast binnen te vliegen. Een aantal kasten wordt nu voorzien van een latje, dat kan dienen als zitplaats. Meer informatie hierover heeft het Coördinatiepunt Landschapsbeheer van Brabants Landschap (zie: *Partners*).

Onderzoek in 2014

Wat is het gevolg van de zeer zachte winter van 2014? Zal het aantal flink toenemen? We willen dit jaar de nadruk leggen op monitoring van watermolens en rwzi's. Een aantal hiervan wordt al regelmatig bezocht, maar toch willen we de molens en rwzi's meer structureel aanpakken.

Daarom: als je een watermolen of rwzi wil 'adopteren', dan horen we dat heel graag!
Als je ook wilt meedoen aan dit onderzoek dan kan je contact met ons opnemen via info@grotegelekwik.nl

Blijf daarnaast losse waarnemingen doorgeven via waarneming.nl of telmee.nl!

Dankzegging

Zonder de inspanningen van een flink aantal deelnemers is een dergelijk (vervolg-) onderzoek niet mogelijk. Onze dank gaat daarom uit naar al degenen die hun waarnemingen hebben doorgegeven en in het bijzonder de regiocoördinatoren Robert Kastelijns (De Kempen) en Ger van Santvoort (Peel).

Voorts dank aan:

Peter van den Akker, Leo Ballering, Ineke Barten, Wil Beeren, Jan Benoist, Ans de Bijl, Arjan Boele, Rob Boesten, Harry van der Borg, Ruud Bouwman, Arno Braam, Albert van Engeland, Frans van Erve, Dirk Eykemans, Jan Franken, Gerard van Gool, Marc Gottenbosch, Piet Gruyters, Cor Haest, Toon van Haren, Sylvia Heinen, Fulco van 't Holt, Niels van Houtum, Cees Janssen, Martin van Leest, Jaap van der Linden, Riet Meijer, Antonio Mendoza, Rutger van Ouwkerk, Marco Renes, Huub Rokx, Jeffrey Samuels, Mark Scheepens, Henk Schut, Jelle Schuurmans, Henk Sierdsema, Koos Slenders, Jochem Sloothaak, Peter Twisk, André Veen, Bart Veenstra, Wilma Venmans, Saskia Verberne, Hisko de Vries, Jan Wouters.

Verder dank aan allen die hun gegevens doorgeven via waarneming.nl en telmee.nl en aan degenen die we vergeten zijn te noemen!

*Twee beekbewoners, ijsvogel en juveniele GGK.
Juni 2013 Tongelaar, Mill. (Videostill Jan Franken)
Waar zouden die grote gelen hebben gebroed..?*

Bronnen:

1 Akker, Peter van den (2014). Pers. med.

2 Boele, Arjan (2014). Pers. mededeling naar gegevens P. Leemreize en R. Kwak. Sovon.

3 Braam, Arno en Janmartin Rahder (2009). Geschiedenis van een nieuwkomer: de grote gele kwikstaart als broedvogel in Brabant in 2006-2008. www.grotegelekwik.nl

4 Erve, F van et al. (1967) Avifauna van Noord-Brabant. Assen

5 Rahder, J en A. Braam (2012). De grote gele kwikstaart als broedvogel in Noord-Brabant in 2011. www.grotegelekwik.nl

6 Rahder, J (2013). De grote gele kwikstaart als broedvogel in Noord-Brabant in 2012. www.grotegelekwik.nl

Partners:

www.brabantsevogels.nl

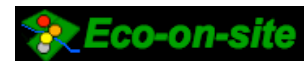
www.brabantslandschap.nl

www.dommel.nl

www.eco-on-site.nl

www.grotegelekwik.nl

